

ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ Η «ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΗ» ΔΥΣΗ

« Τρεῖς εἶναι οἱ βασικοὶ μῦθοι, πάνω στους οποίους θεμελιώθηκε ἡ ἑκρηκτικὴ ἰδεολογία πού ἐμφανίζεται στίς μέρες μας ὡς *τρομοκρατία* (ἂν καί αὐτός εἶναι ἕνας χρονικά, κοινωνικά καί πολιτικά ἀπλουστευτικός ὀρισμός). Ἡ ὑπαρξη ἑνός ἀραβικοῦ ἔθνους μέ κοινά χαρακτηριστικά, μιᾶς *ἰσλαμικῆς θρησκείας* μέ ἀξιακό περιεχόμενο, πού λειτουργεῖ ὡς συστατικό πνευματικό του στοιχείο, καί μιᾶς γηραλέας, παρηκμασμένης, *χριστιανικῆς Δύσης*, πού πολεμᾷ, ἀκρωτηριάζει καί δολοφονεῖ τό πρώτο ἀπό τίν ἐποχί τῶν Σταυροφοριῶν καί μέχρι σήμερα, μέσα ἀπό τίν πνευματική καί ἠθική της παρακμή, τόν σατανικό της καταναλωτισμό καί τίν καταλυτική ἀθεϊστική της ἐπίδραση στους ἀνθρώπους καί τίς κοινωνίες σέ ὅλο τόν κόσμο»¹.

Τό Ἰσλάμ σήμερα ἐξαπλώνεται στήν Εὐρώπη μέ ταχύτατους ρυθμούς. Αὐτό δέν ἔχει νά κάνει μόνο μέ τίν μετανάστευση, διά τῆς ὁποίας ἰσλαμικοὶ πληθυσμοί διοχετεύονται κυρίως μέσω τῆς Τουρκίας στήν Εὐρώπη. Ἐχει νά κάνει καί μέ τό ἀξιακό καί ὑπαρξιακό κενό του δυτικοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ὀλοένα καί περισσότερο βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ μιᾶ πραγματικότητα στήν ὁποία, ἐπειδή ὁ Θεός καί ἡ πίστη ἀπουσιάζουν, οἱ ἀνθρωποι δέν ἔχουν πνευματικά ἀποκούμπια. Καί ἐπειδή σήμερα ἐπικρατεῖ μιᾶ προιούσα «ἀπο-ἱστορικοποίηση»² τῆς ζωῆς μας, κυρίως λόγω τῆς «κουλτούρας τῆς ἔκτασης», δηλαδή τῆς προτεραιότητας πού δίνουμε «στόν χῶρο σέ βάρος τοῦ χρόνου, στήν ἀμεσότητα σέ βάρος τῆς διάρκειας, ἀντλῶντας ὡς πρὸς τοῦτο τί μερίδα τοῦ λέοντος ἀπό τά νέα τεχνολογικά προϊόντα»³ οἱ ἀνθρωποι ἔχουμε εἰσδύσει σέ ἕναν ὅλο

¹ Νίκου Παπαδημητρίου, *Ἐνα μετανεωτερικό requiem-θέματα Εὐρωπαϊκῆς φιλοσοφίας, Τέχνης καί Πολιτισμοῦ στόν 21ο αἰῶνα*, ἐκδόσεις Gutenberg, Ἀθήνα 2017, σελ. 123.

² Βλ. Ρεζίς Ντεμπρέ, *Ἡ διδασκαλία τῆς θρησκείας στό οὐδετερόθρησκο σχολεῖο*, μετάφραση Γιώργου Καράμπελα, ἐκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Ἀθήνα 2004, σελ. 17.

³ Ντεμπρέ, ὁ.π., σελ. 17.

καί διαρκῶς ὀγκούμενο μηδενισμό. Ἡ ταυτότητά μας εἶναι μετοχική στὸν σύγχρονο πολιτισμό. Στὴν ἀγωνία καί τὸν ἀγῶνα μας γιὰ εὐτυχία, τὴν ὁποία τὴν ταυτίζουμε μὲ τὴν παρούσα ζωή, εἴτε μετατρέπουμε τὴν θρησκευτικότητα σέ συνήθεια καί φολκλόρ, εἴτε τὴν ἀπορρίπτουμε. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὁ δυτικός πολιτισμὸς νὰ γίνεται ὀλοένα καί πιὸ ἐκκοσμικευμένος, οὐδετερόθρησκος, ἀπορριπτικός τῆς δημόσιας ἔκφρασης τῆς θρησκείας καί τῆς διδασκαλίας τῆς στὴν ἐκπαίδευση, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἀπιστία νὰ καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους, ἰδίως τοὺς νέους, εὐάλωτους στὴν ἀνάγκη τοῦ «ἀνίκηει», τὴν ὁποία ὑπηρετεῖ μὲ τὴν ἀπλότητα τῶν ἐντολῶν τοῦ τό Ἰσλάμ.

Ὁ Ντεμπρέ ἐπισημαίνει: «Πῶς νὰ καταλάβουμε τὴν 11η Σεπτεμβρίου 2001 χωρὶς νὰ ἀνατρέξουμε στὸν οὐαχαβισμό, στὶς διάφορες κορανικὲς γενεαλογίες καί στὶς μεταμορφώσεις τοῦ μονοθεϊσμοῦ;»⁴. Καί συνεχίζει: «ἡ ἀναζήτηση νοήματος εἶναι ἀσφαλῶς μία κοινωνική πραγματικότητα. Οἱ μεταφυσικὲς ἀνησυχίες τοῦ ἀνθρώπου ἀφοροῦν αὐτὸ πού συνδέει τὸ ἄτομο μὲ τὸν χρόνο, τὸν κόσμο καί τοὺς ὁμοειδεῖς του... ἡ ἀποπομπή τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου ἐκτός τῶν τειχῶν τῆς ὀρθολογικῆς καί δημοσίως ἐλεγχόμενης μετάδοσης τῶν γνώσεων εὐνοεῖ τὴν παθολογία τοῦ πεδίου ἀντὶ τὴν ἐξυγίανσή του. Ἡ ἀγορά τῆς εὐπιστίας, ὁ Τύπος καί τὰ βιβλιοπωλεῖα διογκώνουν μὲ τὴ σειρά τους τὸ κύμα τοῦ ἐσωτερισμοῦ καί τοῦ ἀνορθολογισμοῦ. Τὸ σχολεῖο τῆς Δημοκρατίας μας δέν ὀφείλει, ἄραγε, νὰ σταθεῖ ἀντίβαρο στὶς μετρήσεις ἀκροαματικότητας, στοὺς τσαρλατάνους καί στὰ σεκταριστικά πάθη; Ἡ ἀποχή δέν ἀποτελεῖ θεραπεία. Ὁ Σκεπτόμενος τοῦ Ροντέν πού κλοτσάει μακριὰ τὴ Βίβλο μὲ ἓνα ἀφηρημένο λάκτισμα (ὅπως τὸν βλέπουμε νὰ κάνει σέ μιά γελοιογραφία) λησιμονεῖ πῶς τὸ ἱερό Βιβλίον δέν ἐξαφανίζεται ὥστόσο μέσα στὴ φύση, δέν χάνεται γιὰ ὄλο τὸν κόσμο. Θὰ τοῦ γίνουν ἄλλοῦ (ἐκτός συμβολαίου) ἀναγνώσεις φονταμενταλιστικὲς, τόσο πιὸ ἐπιζήμιες ὅσο οἱ νέοι κατηχούμενοι δέν ἔχουν ἀκούσει καμία ἐρμηνεία μὲ ποιότητα γι' αὐτὸ τὸ κείμενο ἀναφορᾶς»⁵. Ὁ Ντεμπρέ, ὑπεύθυνος γιὰ τὴν σύνταξη μιᾶς ἐκθεσης γιὰ τὴν θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση στὴ Γαλλία, προτείνει ὄχι ἐπαναφορὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν μὲ τὸν κατηχητικό-ὀμολογιακὸ του χαρακτῆρα, ἀλλὰ σπουδὴ τῶν τριῶν μονοθεϊστικῶν θρησκείων μέσα ἀπὸ τὴν λογοτεχνία, τὴν φιλοσοφία, ἀπὸ κείμενα προβληματισμοῦ, ὥστε ἡ νέα γενιά νὰ μὴν εἶναι εὐάλωτη στὸ θρησκευτικὸ μηδέν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἰσλαμισμὸς βρῖσκει πρόσφορο ἔδαφος.

⁴ Ντεμπρέ, ὀ.π., σελ. 17.

⁵ Ντεμπρέ, ὀ.π., σελ. 24-27.

Τό Ίσλάμ γεννᾶ τό αἶσθημα τοῦ ἀνήκειν. Οἱ ἀπλές ἐντολές του, ὅπως ἡ ὁμολογία πίστεως, πού δέν συνδέεται μέ τήν ἀνάγκη ἰσχυρῆς κατήχησης, ἡ ἀπλότητα τῆς προσευχῆς διά τῆς ἀνάγνωσης τοῦ Κορανίου στή γλῶσσα τίν ὁποία οἱ ἄνθρωποι κατανοοῦν, ἡ ἐλεημοσύνη καί ἡ νηστεία τοῦ ραμαζανιοῦ πού φέρνουν τούς πιστούς κοντά στούς λιγότερο δυνατούς, ἀλλά καί ἕνα αἶσθημα διατήρησης παραδοσιακῶν ἀξιῶν πού ἔχουν νά κάνουν μέ τή θέση τῆς γυναίκας στήν κοινωνία, ἡ προάσπιση τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας, ὅπως ἐπίσης καί ἡ ἀπόρριψη τῆς ὁμοφυλοφιλίας, τῆς οἰνοποσίας, τῶν ἐξαρτήσεων, δηλαδή μιᾶς ἐλευθερίας τοῦ νά ζεῖ ὁ ἄνθρωπος χωρίς ὅρια, καθιστοῦν τό Ίσλάμ θρησκεία προσιτή⁶. Αὐτό βεβαίως δέν σημαίνει ὅτι τό Ίσλάμ δέν ἔχει θεολογία, δέν ἔχει σκεπτόμενους ἀνθρώπους, ἀρνεῖται τήν οἰκείωση τῆς ἐπιστήμης καί τῶν ἐπιτευγμάτων της. Ὅμως τά τελευταῖα δέν ἀγγίζουν τούς πολλούς. Καί ὁ δυτικός κόσμος, ἔχοντας θεοποιήσει τά ἐπιτεύγματά του, δέν κατανοεῖ ὅτι τό νόημα ζωῆς δέν μπορεῖ νά προσεγγιστεῖ ἀπό τούς πολλούς πού κουράζονται ἀπό τό νά εἶναι μόνο σάρκες⁷.

Τά τελευταῖα χρόνια ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἰδιαίτερα τό ριζοσπαστικό Ίσλάμ. «Κανείς ἄλλος δέν ἔπραξε περισσότερο γιά τή διαμόρφωση τῆς θεωρητικῆς βάσης τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ίσλάμ ἀπό τόν Αἰγύπτιο θεωρητικό Σαγίντ Κούτιμπ (1906-1966), συγγραφέα καί ποιητή, ὁ ὁποῖος ἐκτελέστηκε στίς 29 Αὐγούστου 1966 ἀπό τό νασερικό καθεστώς. Ἐπηρεασμένος ὁ Σαγίντ Κούτιμπ ἀπό τόν Πακιστανό Ἄμποῦλ Ἀλά Μαουντούντι (1903-1979), ὁ ὁποῖος καί πρῶτος ἀναφέρθηκε στόν *ιερό πόλεμο* (jihad), προβάλλει ὡς κεντρικό θέμα σέ ὅλα τά κείμενά του τήν πνευματική κενότητα τοῦ δυτικοῦ κόσμου... Ὁ Κούτιμπ ὑπῆρξε σημαντικώτατο στέλεχος καί θεωρητικός τῆς *Μουσουλμανικῆς Ἀδελφότητας*, ἡ ὁποία εἶχε ἀπήχηση στίς λαϊκές τάξεις καί ἔδωσε ριζοσπαστικό χαρακτήρα στό Ίσλάμ μέσα ἀπό τήν καταπίεση καί τήν ἀπελπισία τίν ὁποία ὑφίστατο ὁ λαός, ἀνοίγοντας τήν ὁδὸ πρὸς τή βία»⁸.

Τό ριζοσπαστικό Ίσλάμ ἔδειξε ὅτι ἀπέναντι στήν «διεφθαρμένη» Δύση ὑπάρχει καί ὁ δυναμικός τρόπος ἀντίδρασης. Δέν ἀρκεῖ ὁ διάλογος οὔτε ἡ ἀπόπειρα ἀπόδειξης τῆς ὁποιας θρησκευτικῆς ὑπεροχῆς. Ἡ Δύση θά πρέπει νά παταχθεῖ, διότι ὁ πολιτισμὸς της εἶναι ἕνας εἰδωλολατρικὸς πολιτισμὸς. Κι

⁶ Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καί πάσης Ἀλβανίας, *Ἰσλάμ-θρησκευσιολογική ἐπισκόπηση*, ἐκδόσεις Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2006, σελ. 245 κ.έ.

⁷ Γέν. 6, 3.

⁸ Παπαδημητρίου, ὁ.π., σελ. 124-125.

ἐνῶ τὸ Ἰσλάμ δείχνει ἀνοχή ἐναντι τῶν λαῶν τῆς Βίβλου (χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι)⁹, τὸ ριζοσπαστικὸ Ἰσλάμ ἐπιτίθεται ἐναντίον ἑνός πολιτισμοῦ ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι χριστιανικός. Ἔτσι ὁ «ἱερός πόλεμος», τὸ τζιχάντ¹⁰, πῆρε στίς μέρες μας νέες μορφές. Ἡ φρικωδέστερη ἦταν ἡ ἀνατίναξη –μέ ἐπίθεση αὐτοκτονίας ὕστερα ἀπὸ ἀεροπειρατεία– τῶν Δίδυμων Πύργων στή Νέα Ὑόρκη τὴν 11η Σεπτεμβρίου 2001. «Οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ πρόαστια τοῦ Λονδίνου νεαροὶ τρομοκράτες γνωστοί μετὰ τὸ προσωνύμιον *The Beatles* εἰσέγαγον καινοφανῆ στοιχεῖα φρίκης μετὰ τὴν δολοφονία καὶ τοὺς ἀναρτημένους στό *You Tube* ἀποκεφαλισμούς, ἀρχικὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ δημοσιογράφου Τζίμ Φόλεϊ (ἀποκεφαλίστηκε τὴν 19η Αὐγούστου 2014) καὶ στή συνέχεια τῶν Βρετανῶν ἐθελοντῶν Ντέιβιντ Χέινς (ἀποκεφαλίστηκε τὴν 13η Σεπτεμβρίου 2014) καὶ Ἄλαν Χένινγκ (ἀποκεφαλίστηκε τὴν 3η Ὀκτωβρίου 2014). Μετὰ κρυμμένα τὰ πρόσωπά τους (*"The executioners' faces are always well hidden"*, Bob Dylan), ἀλλὰ μετὰ ἐντονη τὴ βρετανικὴ προφορὰ καὶ μετὰ ψύχραιμη, κινηματογραφικὴ συμπεριφορὰ, οἱ ἐκτελεστές δολοφόνοι ἀπευθύνονταν στὰ δυτικὰ κράτη, καλῶντας τα νὰ ἀποδεχθῶν τὴν ἥττα τους. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού ἡ Δύση διαπίστωσε πὼς νέοι, γεννημένοι στό ἔδαφος τῆς καὶ σπουδασμένοι στὰ σχολεῖα τῆς (στίς Μ. Βρετανία, ἀλλὰ καὶ στή Γαλλία καὶ στό Βέλγιο, ὅπως ἔδειξε ἡ συνέχεια) ταξίδευαν στή Μέση Ἀνατολή καὶ ἐντάσσονταν στίς τάξεις τῆς ἰσλαμικῆς τρομοκρατίας. Θὰ ἐπαναληφθεῖ τὸ φαινόμενο, μετὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ Παρισίου (13 Νοεμβρίου 2015) καὶ τῶν Βρυξελλῶν (22 Μαρτίου 2016), ὅπως καὶ τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Βαρκελώνης, νὰ μεταφέρουν τὴν αἱματηρὴ, τυφλὴ βία στίς ἴδιες τίς πόλεις καταγωγῆς τῶν τρομοκρατῶν. Καὶ ἐρωτᾶται: εἶναι οἱ νεαροὶ τρομοκράτες (δύο ἀπὸ τοὺς παραπάνω *Beatles*, βρετανικῆς καταγωγῆς, ἀσπασθηκαν τὸ Ἰσλάμ πρόσφατα) ἐκπρόσωποι ἑνός ριζοσπαστικοῦ, φανατικοῦ θρησκευτικοῦ ρεύματος ἢ, ἀπλῶς, διαταραγμένοι πνευματικὰ καὶ ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδunami ἐγκληματίες; Ἡ ἀπάντησις οὔτε εὐκόλη, ἀλλὰ οὔτε καὶ πλήρης μπορεῖ νὰ εἶναι»¹¹.

Τὸ ριζοσπαστικὸ Ἰσλάμ βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος στὸν ἀγρό τῆς δυτικῆς τεχνολογίας. Τὰ Μέσα Κοινωνικῆς Δικτύωσης, ἡ ἐλεύθερη πρόσβασις σὲ ιστοσελίδες, ἡ ἐκδοτικὴ ἀνοιξις κατέστησαν τὸν Σαγίντ Κούτμπ, θεωρητικὸ τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ἰσλάμ, πολὺ γνωστὸ σὲ χώρους ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀνησυχία γιὰ

⁹ Γιαννουλάτος, ὁ.π., σελ. 285 κ.έ.

¹⁰ Γιαννουλάτος, ὁ.π., σελ. 292.

¹¹ Παπαδημητρίου, ὁ.π., σελ. 128 ἐπ.

τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν ζωὴ, καθὼς καὶ μὴ ἀνάγκη κοινωνικῆς δικαιοσύνης τὴν ὁποία ὁ Δυτικὸς κόσμος, μὲ τὸν πολιτισμὸ τῆς αὐτάρκειας, τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν ἀνισοτήτων δὲν δείχνει νὰ ἐνδιαφέρεται νὰ προσεγγίσει. Τὸ ὑπαρξιακὸ κενὸ τῶν νέων, οἱ ὁποῖοι ἀναζητοῦν τὴν περιπέτεια πού θὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴν πλῆξη καὶ θὰ τοὺς κάνει νὰ αἰσθανθοῦν δυνατοί, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ πιστέψουν σὲ μὴ ἀποστολή, ἢ ὁποία σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ ἀγγίξει τοὺς παραδομένους στὴν παθητικότητα, τὴν ἀποχαύνωση καὶ τὴν ἄκοπτη ἱκανοποίηση τῆς φιληδονίας πού ἐξασφαλίζονται διὰ τῆς εἰκονικῆς πραγματικότητας νέους, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ συστηματικὴ περιφρόνηση τῶν μεταφυσικῶν ἀνιψυχῶν τῶν ἀνθρώπων, γεννοῦν τὸ ὑλικὸ γιὰ ἓνα ἐκρηκτικὸ μείγμα¹².

«Ὅπως καὶ στὴν ὕστερη τσαρική Ρωσία τῆς μεγάλης ἀνάπτυξης τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαϊκῶν δομῶν πού παρέμεναν στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα, οἱ ἀναρχικοὶ σπουδαστὲς χρησιμοποίησαν τὸν τρόμο ὡς πολιτικὸ ὄπλο, ἀτενίζοντας, γιὰ νὰ πάρουν δύναμη, ὄχι ἓνα εὐτυχισμένο, εἰδυλλιακὸ παρελθόν, ἀλλὰ ἓνα μυθικὸ μέλλον, ἔτσι καὶ οἱ νεαροὶ τρομοκράτες τοῦ *Ἰσλαμικοῦ Κράτους* πολεμοῦν ἓναν κόσμον χωρὶς νόημα γιὰ νὰ τὸν νομιματοδοτήσουν διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ καθαρτήριου τρόμου, μὲ τὴν ἰδεολογία τους νὰ βασίζεται στὴν τριπλῆ μυθοπλασία τῆς *καταγωγῆς* (ἀραβικὸ ἔθνος), τῆς *θηρσκειᾶς* (Ἰσλάμ) καὶ τῆς *ὑπεροχῆς* ἔναντι ἑνὸς παρηκμασμένου ἀντιπάλου (τῆς χριστιανικῆς Δύσης), προβάλλοντας τὸ μεσσιανικὸ, ἀλλὰ καὶ τιμωρητικὸ τοὺς ὄραμα στὸ μέλλον. Ἡ προβολὴ τῆς θέλησης πού ξεπερνᾷ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἡ μανία γιὰ καταστροφὴ πού ἐμφανίζεται ὡς δημιουργικὸ πάθος καὶ ἡ ἀναφορὰ στὸ μέλλον τῶν νῦν αὐτοχείρων φέρνουν στὸν νοῦ τὰ λόγια τοῦ Νετσάιγεφ: *Ὁ ἐπαναστάτης εἶναι ἓνας καταδικασμένος ἐκ τῶν προτέρων. Δὲν ἔχει προσωπικὲς ἀνάγκες, οὔτε ἄλλη δουλειά, οὔτε σχέσεις, οὔτε αἰσθήματα, οὔτε ἰδιοκτησία, οὔτε κἂν ὄνομα. Τὸ μόνο πού παραμένει ἀπορροφημένο ἀπὸ ἓναν καὶ μόνον ἓνα σκοπὸ, ἀπὸ μὴ μόνον σκέψη, ἀπὸ ἓνα μόνον πάθος: ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση!* Ὑπὸ αὐτὴ τὴν ὀπτική, ἡ τρομοκρατία τῶν νεαρῶν τοῦ ISIS δὲν εἶναι παρὰ ὁ θρίαμβος μιᾶς μορφῆς *μετανεωτερικῆς βουλψιαρχίας*, καὶ τὸ ριζοσπαστικὸ Ἰσλάμ ἀποδεικνύεται ἓνα *μετανεωτερικὸ φαινόμενο* χωρὶς ἴδιες ἱστορικὲς καταβολές, προϊόν καὶ ἔνδειξη τῶν *ἀποδομητικῶν* ἀδιεξόδων κατανόησης, ἔκφρασης καὶ δημοκρατίας στὸν σύγχρονον κόσμον»¹³.

¹² Ἡ δολοφονία στὶς 16.10.2020 τοῦ καθηγητῆ Σάμουελ Πατί στὸ Παρίσι δείχνει ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν θὰ ἀντιμετωπιστεῖ καθόλου εύκολα. <https://www.iefimerida.gr/kosmos/gallia-tzihantistis-apekfalise-kathigiti-binteo>.

¹³ Παπαδημητρίου, ὁ.π., σελ. 131 ἔπ.

Ἴσως φέρουμε στὸν νοῦ μας ἀκόμη τὴν ἀπόπειρα τῆς Δύσης νὰ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατία της, σὲ μία σειρά ἀπὸ ἀραβικές-ισλαμικές γῶρες, ὅπως τὸ Ἰράκ, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Λιβύη, ἡ Συρία, καθιστῶντας τες στὴν οὐσία προτεκτοράτα της, σὲ συνέχεια τῆς ἴδιας ἀπόπειρας στὴν πρῶν Γιουγκοσλαβία, μὲ ἐπίκεντρο τὴν Σερβία¹⁴. Τὴν ἀδυναμία της νὰ λυθοῦν ὀριστικά το παλαιστινιακό καὶ τὸ κουρδικό πρόβλημα. Τὴν σύγκρουση στὴν Τσετσενία τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ἰσλάμ μὲ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ Ρωσία, πού παρότι δὲν ἀκολουθεῖ τὸν δυτικὸ χριστιανισμό, στὴν πράξη ἔχει ἐκδυτικιστεῖ ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Πέτρου, μὲ μερικές πινελιές κρατικῆς συντηρητικότητας, ὅπως στὸ θέμα τῶν ὁμοφυλοφίλων. Αὐτὲς οἱ ἐνδεικτικὲς ἀναφορὲς δείχνουν ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικό, ἀλλὰ καὶ πολιτικό-πολιτισμικό.

Τὰ παραπάνω φέρνουν στὸν νοῦ μας τὴν θεωρία τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ Σάμουελ Χάντιγκτον σχετικά μὲ τὸν πόλεμο τῶν πολιτισμῶν¹⁵. «Οἱ συγκρούσεις χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλάμ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴ φύση τῶν δύο θρησκειῶν, καθὼς καὶ τῶν πολιτισμῶν πού στηρίζονται σ' αὐτές. Ἀφενός, ἡ σύγκρουση ἦταν τὸ προϊὸν μιᾶς διαφορᾶς, συγκεκριμένα τῆς μουσουλμανικῆς ἀντίληψης τοῦ Ἰσλάμ ὡς τρόπου ζωῆς, πού ὑπερβαίνει καὶ ταυτόχρονα ἐνώνει τὴ θρησκεία μὲ τὴν πολιτική, ἐναντι τῆς δυτικῆς χριστιανικῆς ἀντίληψης τῶν δύο ξεχωριστῶν βασιλείων, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Καίσαρος. Περιέργως, ἡ σύγκρουση ἐντείνεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴς ὁμοιότητές τους. Τὸ Ἰσλάμ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι μονοθεϊστικὲς θρησκείες πού, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴς πολυθεϊστικὲς, δὲν μποροῦν εὐκόλα νὰ ἀφομοιώσουν καινούργιες θεότητες καὶ βλέπουν τὸν κόσμον μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα πού διαχωρίζει τὸ ΕΜΕΙΣ καὶ ἀπὸ τοὺς ἈΛΛΟΥΣ. Καὶ οἱ δύο, ἐπίσης, εἶναι οἰκουμενικὲς καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀποτελοῦν τὴ μοναδικὴ ἀληθινὴ θρησκεία στὴν ὁποία οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ στηριχθοῦν. Καὶ οἱ δύο εἶναι ἱεραποστολικὲς καὶ πιστεύουν ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τους ἔχουν ὑποχρέωση νὰ προσπλυτίσουν τοὺς ἀπίστους στὴν μοναδικὴ ἀληθινὴ θρησκεία. Ἀπὸ τότε πού πρωτοεμφανίστηκε τὸ Ἰσλάμ, ἐπεκτεινόταν μέσω τῶν κατακτίσεων. Ὅταν τοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἔκανε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. Οἱ ταυτόσημες ἐννοίες τοῦ ΤΖΙΧΑΝΤ καὶ τῶν ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ ὄχι μόνον τὴς κάνουν νὰ μοιάζουν μεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ διαφοροποιοῦν αὐτὲς τὴς δύο θρησκείες ἀπὸ τὴς ἄλλες μεγάλες παγκόσμιες θρη-

¹⁴ Παπαδημητρίου, ὁ.π., σελ. 119 κ.έ.

¹⁵ Σάμουελ Π. Χάντιγκτον, *Ἡ σύγκρουση τῶν πολιτισμῶν καὶ ὁ ἀνασχηματισμὸς τῆς παγκόσμιας τάξης*, μετάφραση Σίλια Ριζοθανάση, ἐκδόσεις TERZOBOOKS, Ἀθήνα 1998.

σκείες. Τό Ισλάμ και ό Χριστιανισμός, μαζί και μέ τόν Ιουδαϊσμό, έχουν επίσης τελεολογικές αντίληψεις για τήν Ιστορία, σέ αντίθεση μέ τίς κυκλικές ή στατικές αντίληψεις πού κυριαρχούν σέ άλλους πολιτισμούς»¹⁶.

Ό Χάντιγκτον περιγράφει τόν Χριστιανισμό όπως τόν ζει ή Δύση, δηλαδή έχοντάς τον στήν ύπηρεσία τής εθνικής πολιτικής και του παιχνιδιού τής εξουσίας. Ό Χριστιανισμός ήταν ένα από τά κύρια προσήματα για τήν αποικιοκρατία ή και για τίς σταυροφορίες. Άς μίν ξεχνοΰμε ότι ή θρησκεία, όσο κι αν πολλοί θέλουν νά μίν τό βλέπουν, ένώνει μεγάλες ομάδες ανθρώπων, αφού τούς δημιουργεί τό αίσθημα του «άνήκειν», καθώς και τής ταυτότητας πού έχει μεταφυσικές προεκτάσεις. Κάλιστα χρησιμοποιήθηκε και μπορεί ακόμη νά χρησιμοποιηθεί από τήν πολιτική για άλλους σκοπούς. Ό Χάντιγκτον όμως παραθεωρεί στήν έρμηνεία του τό γεγονός ότι για τό Ισλάμ πολιτική και θρησκεία δέν είναι μόνο άλληλένδετες πού λειτουργούν ως ένωτικό στοιχείο μεταξύ των λαών. Ό έχθρος τής ισλαμικής θρησκείας είναι αναγκαστικά και έχθρος εθνικός και πολιτικός. Κι ένω στον χριστιανισμό ή πολιτική χρησιμοποιεί τήν θρησκεία, στό Ισλάμ ή πολιτική ρυθμίζεται από τήν θρησκεία.

Αυτή ή λεπτή, στήν οΰσία όμως πολύ σημαντική διαφορά, κάνει τό ριζοσπαστικό Ισλάμ σήμερα νά είναι για τόν δυτικό κόσμο ό φόβος, ό έχθρος και συχνά ή ιδέα πού σχηματίζεται για τό ποιό πραγματικά είναι τό Ισλάμ, μολονότι δέν έκφράζει τήν πλειονοψηφία των μουσουλμάνων. Δέν είναι πρόφαση ή θρησκεία για τήν απόκτηση ζωτικού χώρου ή για τήν οικονομική ανάπτυξη των λαών. Για τό ριζοσπαστικό Ισλάμ ό πόλεμος είναι ιερός. Δέν γίνεται άλλως, αν ό πιστός θέλει νά σωθει, όταν μάλιστα ό έχθρος είναι διεφθαρμένος. Όταν δέν ακολουθεί καν τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις πού θά έπρεπε νά ρυθμίζουν τήν καθημερινότητά του. Όταν ή θρησκευτικότητα έχει νικηθεί από μία δυναμική έκκοσμίκευση και ή έλευθεριότητα των ήθων, τό δικαίωμα στήν διαφορετικότητα, κυρίως τήν σεξουαλική, καθιστά τήν Δύση οΰσιαστικά άθην. Όταν ή Δύση δέν σεβεται τά πρόσωπα και τά σύμβολα του Ισλάμ¹⁷. Ό

¹⁶ Χάντιγκτον, ό.π., σελ. 241.

¹⁷ Διαβάζουμε σχετικά μέ τήν πρόσφατη δολοφονία στό Παρίσι του Σάμιουελ Πατί, ηλικίας 47 ετών, ό οποίος δεχόταν άπειλές για τί ζωή του. Νωρίτερα, ό Πατί φέρεται νά έδειξε σέ μία τάξη μαθητών σκίτσα του Μωάμεθ από τί σατιρική εφημερίδα *Charlie Hebdo* κατά τί διάρκεια μιας συζήτησης για τήν ήθική και πολιτική εκπαίδευση για τήν έλευθερία του λόγου, πυροδοτώντας τήν όργανισμένη αντίδραση από γονείς πού ζήτησαν τήν παραίτησή του. Πρίν παρουσιάσει τά σκίτσα, ό δάσκαλος ζήτησε από τούς μουσουλμάνους μαθητές νά φύγουν από τήν τάξη εάν τό επιθυμούσαν. Στί συνέχεια, ό πατέρας ενός 13χρονου κοριτσιού πού δέν έφυγε από τήν τάξη δημοσίευσε ένα βίντεο στό YouTube ισχυριζόμενο ότι ό δάσκαλος είχε δείξει μία «φωτογραφία

πόλεμος λοιπόν έχει ως ανταμοιβή τόν Ισλαμικό Παράδεισο. Τό συγκλονιστικό μυθιστόρημα τοῦ Μαροκινού συγγραφέα Μαχί Μπινμπίν *Τά ἀστέρια τοῦ Σίντι Μουμέν*¹⁸ ἀποτυπώνει ἀκριβῶς αὐτή τήν στάση ζωῆς πού δέν ἀφήνει περιθώρια ἄλλης πορείας.

Αὐτή τήν κριτική ἔναντι τῆς Δύσης δυστυχῶς συμμερίζεται μέ εὐκολία καί ὁ κηρυγματικός λόγος πολλῶν ἐκ τῶν ὀρθοδόξων, κυρίως ἐκκλησιαστικῶν ταγῶν. Ἄντί νά τονιστεῖ ἡ τραγικότητα τῆς ὑπαρξιακῆς περιπέτειας τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος χρῆσιμοποιεῖ τήν ἐλευθερία του αὐτοθεωτικά, ἀλλά διατηρεῖ πάντοτε τήν δυνατότητα τῆς μετάνοιας καί τῆς ἐπιστροφῆς στήν ἀλήθεια, ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος μένει στίς ἠθικές παρεκτροπές του. Ἀπορρίπτει συλλήβδην τόν δυτικό πολιτισμό, ὁ ὁποῖος –εἴτε τό ὁμολογεῖ εἴτε ὄχι– ἔχει χριστιανικές ρίζες¹⁹ καί ὅπου λειτουργεῖ στήν κατεύθυνση τῆς ἀγάπης εἴτε πρὸς τόν συνάνθρωπο εἴτε πρὸς τόν κόσμο, ὅπου κινητοποιεῖται ἐθελοντικά, ἀποδεικνύει ὅτι τό χριστιανικό μήνυμα δέν ἔπαψε νά ἔχει ἰσχύ. Εἶναι ἄλλο ἢ ἀνάγκη γιά μετάνοια, ἢ θέαση τῶν διαφορῶν στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἀντιλαμβάνεται καί ζεῖ τήν πίστη ἡ Ὀρθοδοξία καί ὁ δυτικός ἄνθρωπος, ρωμαιοκαθολικός καί προτεστάντης, καί ἄλλο ἢ παντελής ἀπόρριψη τῆς Δύσης, στάση πού οὐσιαστικά ἔρχεται νά δικαιώσει τήν κριτική τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ἰσλάμ καί νά τό καταστήσει εἴτε συμπαθές εἴτε ἐν μέρει δικαιολογημένο.

Πολιτικές πεποιθήσεις πού ἔρχονται νά ἀπορρίψουν τόν οικονομοκεντρικό τρόπο ζωῆς καί τήν παγκοσμιοποίηση, καθιστοῦν τήν Δύση ἀπορριπτέα. Οἱ φορεῖς τους ὅμως, ἰδιαίτερα οἱ κληρικοί, ζοῦνε συνήθως ἐκδυτικισμένα, παρακολουθοῦν τίς πολιτισμικές ἐξελίξεις, ἀξιοποιοῦν ὅλα τα δυτικά μέσα πού εὐκολύνουν τή ζωή, καρπώνονται τήν ἰατρική καί ἐπιστημονική πρόοδο καί ταυτόχρονα, σά νά μὴν τρέχει τίποτα, αὐτοπροβάλλονται ὡς οἱ γνήσιοι ἐκφραστῆς τοῦ ὀρθόδοξου ἥθους, τῆς ἀσκητικῆς καί ἡσυχαστικῆς παράδοσης, τοῦ

ἐνός γιμνοῦ ἄνδρα» πού ἦταν «μουσουλμάνος προφίτης». Ὁ πατέρας κάλεσε ἄλλους γονεῖς νά ἐνωθοῦν σέ μιά συλλογική δράση ἐναντίον τοῦ δασκάλου, τόν ὁποῖο περιέγραψε ὡς «νογού» (κακοποιός). Γιά νά ἡρεμίσει ἡ κατάσταση, τό σχολεῖο διοργάνωσε μιά συνάντηση μεταξύ τοῦ διευθυντῆ, τοῦ δασκάλου καί ἐνός ἀξιωματοῦχοῦ ἀπό τήν ἐκπαιδευτική ἀρχή. Ἀλλά τό κακό εἶχε ἦδη γίνει. Ὁ ἔνοπλος, ἕνας 18χρονος Τσετσένος πού γεννήθηκε στή Μόσχα, ἐπιτέθηκε καί ἀποκεφάλισε τόν Πατί, φωνάζοντας «Ἀλλάχου Ἀκίμπαρ». Ἀρχικά, ἡ Ἀστυνομία διεψέυσε τόν ἀποκεφαλισμό καί ἔκανε λόγο γιά μαχαίρωμα στόν λαϊμό, ἀλλά στή συνέχεια ἐπιβεβαίωσε ὅτι ὁ δράστης ἀποκεφάλισε τό θύμα. https://www.ethnos.gr/kosmos/128988_parisi-aytos-einai-o-kathigitis-poy-apokefalistike-apo-ton-tsetseno-islamisti

¹⁸ Μετάφραση Ἐλγκας Καββαδία, ἐκδόσεις ΑΓΡΑ, Ἀθήνα 2016.

¹⁹ Ἐνδιαφέρουσες εἶναι οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ π. Νικολάου Λουδοβίκου. https://www.huffingtonpost.gr/2016/03/24/nikolaos-loudovikos-elliniki-taytotita-sinedeyxi-_n_9523946.html

χωρισμού από τήν άμαρτία, μᾶς ταυτότητας ή όποία άπαιτεῖ έπιστροφή στό χτές, πού όμως έχει παρέλθει άνεπιστρεπτή. Γι' αυτό και ό Χάντιγκτον συμπεριλαμβάνει τήν Όρθοδοξία στην πολιτισμική συγγένεια μέ τό Ίσλάμ και τήν άποκόπτει από τήν Δύση. Αυτό δέν εἶναι γιά έμᾶς έπαινος. Άς μῖν ξεχνᾶμε ότι ό πολιτισμός μας και ή παράδοσή μας εἶναι σέ άμεση συνάρτηση μέ τήν Δύση. Άλλά και τό ήθος μας δέν έπιτρέπει νά θεωρούμαστε άύθεντικά όρθόδοξοι, όσο κι άν τό επικαλούμαστε. Θα συνέβαινε αυτό άν ή άγάπη νικούσε τόν φθόνο και τήν ύποκρισία. Άν διασώζαμε κοινοτικό πνεύμα και συλλογικόπτες πού μπορούσαν νά λειτουργήσουν συνοδικά, δηλαδή μέ άύθεντικότητα, συνάντηση προσώπων και συνοδοιπορία και όχι ως ένας μηχανισμός έξουσίας πού επικαλείται τήν Όρθοδοξία ως έτικέτα, αλλά έχει ύποστει άλλωτριώσεις πού άκυρώνουν τό όρθόδοξο μήνυμα²⁰.

Δέν γνωρίζουμε πάντως άν αὐτή ή άντιδυτική στάση ζωής, πού έρμηνεύεται από τήν στάση τῆς Δύσης έναντι τῆς Όρθοδοξίας τόσο στά χρόνια τῶν Σταυροφοριῶν, όσο και στην άρνηση τῆς Δύσης νά συνδράμει στην άποτροπή τῆς άλωσης τῆς Κωνσταντινούπολης, στην προπαγάνδα τῶν μισσιοναριῶν κατά τήν Τουρκοκρατία, στην οικειοποίηση τῆς έλληνικῆς επανάστασης τοῦ 1821 από τίς Μεγάλες Δυνάμεις, στην έπιβολή τοῦ δυτικοῦ κρατικοῦ μοντέλου από τήν Βαυαροκρατία και στην συνεχῆ πολιτική μας εξάρτηση από τόν δυτικό κόσμο²¹, εἶναι ή αιτία γιά τήν όποία τό ριζοσπαστικό Ίσλάμ μᾶς άφησε στην άκρη τά τελευταία χρόνια. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τί Ρωσία, τήν χώρα πού έχει αναλάβει, και πριν και μετά τήν Γαλλική Έπανάσταση, τήν προστασία τῶν Όρθοδόξων, έστω και θεωρητικά.

Ό Χάντιγκτον έπισημαίνει πάντως και μερικές άλλες αλήθειες, οί όποιες μᾶς οδηγούν και στό μεγαλύτερο πρόβλημα τῶν καιρῶν μας, τό μεταναστευτικό. «Στά τέλη τοῦ 20οῦ αἰώνα ένα μείγμα παραγόντων έχει όξύνει τίς συγκρούσεις μεταξύ Δύσης και Ίσλάμ. Πρῶτον, ή αύξηση τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ προκάλεσε μεγάλο αριθμό άνέργων και δυσαρεστημένων πού, άφενός μέν εύκολα μετατρέπονται σέ μαχητές στην ύπηρεσία τῶν ισλαμιστῶν, άφετέρου δέ άσκοῦν πίεση στις γειτονικές κοινωνίες και μεταναστεύουν στή Δύση. Δεύτερον, ή Ίσλαμική αναβίωση προσέφερε στους μουσουλμάνους άναγεωμένη έμπιστοσύνη στον ξεχωριστό χαρακτήρα και τήν άξία τοῦ πολιτισμοῦ

²⁰ Χρήστου Γιανναρά, *Εναντία στή θρησκεία*, εκδόσεις ΙΚΑΡΟΣ, Αθήνα 2010.

²¹ Συναρπαστική ή ιστορική περιγραφή τοῦ Χρήστου Γιανναρά στό *Όρθοδοξία και Δύση στί νεώτερη Ελλάδα*, εκδόσεις ΔΟΜΟΣ, Αθήνα 2006 και στό *Η Εὐρώπη γεννήθηκε από τό σχίσμα*, εκδόσεις ΙΚΑΡΟΣ, Αθήνα 2015.

τους σέ σχέση με τή Δύση. Τρίτον, οί ταυτόχρονοι προσπάθειες τῆς Δύσης νά ἀναδειξοῦν σέ παγκόσμιες τίς ἀξίες καί τούς θεσμούς της, νά διατηρήσει τή στρατιωτική της ὑπεροχή καί νά διαμεσολαβήσει στίς συγκρούσεις στό ἐσωτερικό τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου προκαλοῦν τήν ἔντονη δυσἀρέσκεια τῶν μουσουλμάνων. Τέταρτον, ἡ κατάρρευση τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπομάκρυνε ἕνα κοινό ἐχθρό της Δύσης καί τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ κάθε πολιτισμός ἔμεινε μέ τήν γνωστή καί μεγάλη ἀπειλή τοῦ ἄλλου. Πέμπτον, ἡ ἀξανατόμηνη ἐπικοινωνία μεταξύ μουσουλμάνων καί δυτικῶν δημιουργεῖ στήν κάθε μιά πλευρά μιά καινούργια δέσμευση στήν δική της ταυτότητα καί στίς διαφορές της ἀπό τήν ταυτότητα τῶν ἄλλων. Ἡ ἀλληλεπίδραση, ἐπίσης, ὀξύνει τίς διαφορές ὅσον ἀφορᾷ στά δικαιώματα τῶν μελῶν ἑνός πολιτισμοῦ πού ζοῦν σέ μιά χώρα πού κυριαρχεῖται ἀπό μέλη τοῦ ἄλλου πολιτισμοῦ. Στίς μουσουλμανικές καί στίς χριστιανικές κοινωνίες ὁ βαθμός ἀνοχῆς τοῦ ἑνός γιά τόν ἄλλο ἐξασθένισε δραματικά στίς δεκαετίες 1980 καί 1990»²².

Τά παραπάνω ἔρχονται νά συναντήσουν καί τήν κυρίαρχη τάση τῆς ἐποχῆς μας, πού εἶναι ἡ πολυπολιτισμικότητα. «Ἡ δυτική κουλτούρα δέχεται προκλήσεις ἀπό ὁμάδες μέσα στίς ἴδιες τίς δυτικές κοινωνίες. Μιά τέτοια πρόκληση ἔρχεται ἀπό τούς μετανάστες ἀπό ἄλλους πολιτισμούς, πού ἀντιστέκονται στήν ἀφομοίωση καί ἐμμένουν καί διαδίδουν τίς ἀξίες, τά ἔθιμα καί τήν κουλτούρα τῆς πατρίδας τους»²³. Ἡ πολυπολιτισμικότητα ἔχει ἐπιφέρει μιά σειρά ἀλλαγές τόσο στό νομικό, ὅσο καί στό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Κυρίως ὁμως ἔχει δημιουργήσει δύο κυρίαρχα ρεύματα-τρόπους γιά τήν ἔνταξη τῶν μεταναστών στήν κοινωνία τῶν χωρῶν ὑποδοχῆς τους, στίς ὁποῖες οἱ ἐθνικοί πληθυσμοί δέν ρωτήθηκαν ποτέ ἐάν ἦταν διατεθειμένοι νά δεχτοῦν τά μεταναστευτικά ρεύματα, νόμιμα ἢ παράνομα, στίς χῶρες τους. Καί δέν ἦταν μόνο θέμα ἀνάγκης, πού ἔχει νά κάνει μέ τούς πρόσφυγες σέ καιρό πολέμου. Ἰδίως στήν Εὐρώπη τά κράτη σύρθηκαν πίσω ἀπό τίς ἐξελίξεις. Διαπίστωσαν μιά συστηματική εἰσροή πληθυσμῶν μέ κύριο χαρακτηριστικό τους τήν ἰσλαμική ταυτότητα, ὥστε ὅταν ξεκίνησαν νά ἀντιδρῶν, πῶς συστηματικά ἀπό τό 2015 καί μετά, ἤδη ἡ πληθυσμιακή διαφοροποίηση νά εἶναι μιά πραγματικότητα.

Δύο δρόμοι ὑπάρχουν γιά τήν ἔνταξη τῶν μεταναστών σέ ἕνα κράτος: **ἡ ἐνσωμάτωση καί ἡ ἀφομοίωση**. Ὁ πρῶτος δρόμος ἀποσκοπεῖ στήν ἔνταξη στήν πολιτική κοινότητα, ἐνῶ ὁ δεύτερος στήν ἐθνική κοινότητα. Μέ τόν

²² Χάντιγκτον, ὁ.π., σελ. 242.

²³ Χάντιγκτον, ὁ.π., σελ. 359.

πρώτο ούσιαστικά γίνεται πράξη ή πολυπολιτισμικότητα. «Τό μοντέλο αυτό υιοθετήθηκε από διάφορες χώρες σε δύο βασικές διαφορετικές εκδοχές: τό συντηρητικό/φιλελεύθερο μοντέλο, τό όποιο δέχεται τίν πολιτισμική διαφορετικότητα υπό τίν προϋπόθεση ότι τά άτομα συμπεριφέρονται ως καταναλωτές/καταναλώτριες στήν οικονομία τής αγοράς και ως πολίτες τής χώρας και β. τό κοινωνικό μοντέλο, τό όποιο έμμένει στήν αναγνώριση τής πολιτισμικής διαφορετικότητας, ή όποία πρέπει νά διεκδικείται από τίς κοινότητες τών μεταναστών/μεταναστριών και νά αναγνωρίζεται συλλογικά, όπως τά ανθρώπινα δικαιώματα»²⁴.

Έπομένως, οί μετανάστες, χωρίς νά άπαρνηθοῦν τίν ταυτότητά τους, μπορούν νά ένταχθοῦν στήν κοινωνία τής χώρας ύποδοχῆς: νά έπιβιώσουν, νά έργαστοῦν, νά μορφωθοῦν, νά γνωρίσουν τά βασικά στοιχεία τής ταυτότητας τής χώρας στήν όποία ἤλθαν, αλλά νά κρατήσουν και τά δικά τους συστατικά ταυτοτικά στοιχεία. Κλειδιά έδω εἶναι ή γλώσσα και ή θρησκεία. Ό ένσωματωμένος μετανάστης μαθαίνει νά μιλά τίν γλώσσα τής χώρας ένταξης, στοιχεία από τίν ιστορία και τόν πολιτισμό της, έντάσσεται στό εκπαιδευτικό της σύστημα, αλλά κρατά τίν δική του θρησκευτική ταυτότητα, ή όποία, εάν εἶναι άλλόθρησκη, θά τόν έχει πάντοτε έναν «άλλο» σε σχέση με τούς γηγενείς. Έδω εἶναι τό κλειδί σε σχέση με τό Ισλάμ. Οί μουσουλμάνοι μετανάστες θά ένσωματωθοῦν αλλά θά παραμένουν ξένοι. Κι αυτό μπορεί σε επίπεδο κοινωνικής κουλτούρας νά μίν ένοχλεῖ, έφόσον ύπάρχει άνεκτικότητα σε συνθῆκες πολυπολιτισμικότητας, ώστόσο γεννά έρωτήματα για τό μέλλον. Έάν σε μία χώρα όπως ή Ελλάδα τό δημογραφικό πρόβλημα εἶναι μεγάλο, εἶναι έμφανές ότι ή ένσωμάτωση μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν φέρνει έντονο στό προσκῆνιο τό έρώτημα σχετικά με τίν ελληνική ταυτότητα στό μέλλον και κατά πόσον θά ύπάρχουν γηγενείς Έλληνες σε αύξημένη πλειοψηφία νά τίν κρατήσουν, από τί στιγμή πού ή αναλογία θά τείνει υπέρ τών μουσουλμάνων.

Τό έρώτημα τής εθνικῆς ταυτότητας σήμερα από μία σημαντική ομάδα διανοουμένων, κάποτε και πολιτικῶν, έχει άποσυνδεθεί από τίν σύνδεση με τίν θρησκεία. Όταν ή θρησκεία θεωρείται ιδιωτική υπόθεση και γίνεται συζήτηση για τόν θρησκευτικό άποχρωματισμό τής κοινωνίας, τότε γιατί ή εθνική ταυτότητα νά μίν εἶναι ευρωπαϊκή ταυτότητα ή ανθρωπιστική ταυτότητα; Εἶναι άρκετό οί γηγενείς πληθυσμοί νά υιοθετοῦν ανθρωπιστικές άρχές και αξίες, όπως εἶναι ό σεβασμός στήν διαφορετικότητα και τά ανθρώπινα δικαιώματα,

²⁴ <http://www.opengov.gr/immigration/?p=795>

ή απόρριψη του ρατσισμού, ή θέαση του ανθρώπου στην προοπτική της παρουσίας ζωής και ο μεταφυσικός μηδενισμός, ώστε να μπορούν να συνυπάρχουν με τους μετανάστες, για τους οποίους όμως δεν ισχύει το ίδιο ακριβώς. Η δική τους θρησκευτική ταυτότητα και ιδιαιτερότητα είναι ιερή. Για χάρη τους θα πρέπει οι γηγενείς να μὴ ἐφορτάζουν δημόσια παραδοσιακές θρησκευτικές γιορτές (όπως τὰ Χριστούγεννα, τὰ ὁποῖα συνοδεύονται ἀπὸ στολισμούς με φάμπες, με εὐχές πού περιλαμβάνουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, με σχολικές διακοπές καὶ ἀργίες), νὰ μὴν ἔχουν θρησκευτικά σύμβολα καὶ εἰκόνες σὲ δημόσιους χώρους, γιὰ νὰ μὴν προσβάλλονται οἱ μετανάστες, ὅπως καὶ ὅσοι θέλουν νὰ εἶναι ἄθρησκοι καὶ ἄθαιοι ἐκ τῶν γηγενῶν, νὰ καταργηθεῖ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση ἢ νὰ μετατραπῆι σὲ θρησκευσιολογία κ.ο.κ.

Ἐδῶ ἔρχεται ὁ δεύτερος δρόμος, αὐτός τῆς **ἀφομοίωσης**. «Τὸ πρότυπο αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὑπαρξὴ τῆς διαφορετικότητας καὶ τῆς ἀνομοιογένειας. Στοχεύει στὴν πολιτισμικὴ ὁμογενοποίηση καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς συνεκτικῆς σύγχρονης κοινωνίας ἐργαζομένων καὶ καταναλωτῶν/καταναλωτριῶν, πού ἀκολουθοῦν τὸν τρόπο ζωῆς (τόσο στὸν ἰδιωτικὸ ὅσο καὶ στὸν δημόσιο βίον) τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, ἐγκαταλείποντας συνήθειες, προσδέσεις καὶ πρακτικὲς τῶν χωρῶν προέλευσης»²⁵. Προϋπόθεση γιὰ τὴν ἔνταξη καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῶν μεταναστῶν εἶναι ἡ πλήρης ἀποδοχὴ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τῶν γηγενῶν, κάτι πού προϋποθέτει καὶ τὴν ἀλλαγὴ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως τῶν μεταναστῶν. Οἱ μετανάστες, ἐάν βαπτιστοῦν χριστιανοὶ σὲ χώρες ὅπου τὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο πλειοψηφεῖ, ἔχουν κάνει τὸ μεγάλο βῆμα γιὰ νὰ ἀφομοιωθοῦν ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς χώρας ἔνταξης, γιὰτὶ πλέον τὸ μόνο πού τοὺς χωρίζει ἀπὸ αὐτὴν εἶναι ἡ καταγωγὴ τους. Ὅσο κι ἂν αὐτὸ μπορεῖ στὴν πρώτη γενιὰ μεταναστῶν νὰ μὴν εἶναι εὐκόλο νὰ συμβεῖ, στὴν δευτέρη καὶ τρίτη εἶναι πιὸ πιθανό. Ἡ ἐνσωμάτωση σταδιακὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφομοίωση, ἐάν τὰ παιδιά τῶν πρώτων μεταναστῶν μάθουν καλὰ τὴν γλῶσσα, τὴν ἱστορία, τὴν παράδοση καὶ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ καὶ μετὰ τὴν θρησκευτικὴν τῆς χώρας ἔνταξη. Στὴν Ἑλλάδα, ἐάν θέλουμε νὰ εἰμαστε εἰλικρινεῖς, αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ συμβεῖ, διότι οὔτε ἡ πολιτεία ἔχει φύγει ἀπὸ τὴν λογικὴ τῆς ἐνσωμάτωσης, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ Ἐκκλησία τολμᾷ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἱεραποστολὴ στους μετανάστες. Αὐτὸ διότι ἐπιρεάζεται ἀπὸ μίαν *politically correct* νοοτροπία ἢ καὶ ἀπὸ μίαν ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἱεραποστολή, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐπανευαγγελισμὸς τῶν ἀνθρώπων μόνον στὴν θεωρία ἐνδιαφέρει τὴν πλειοψηφία τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

²⁵ <http://www.opengov.gr/immigration/?p=795>

Άναφορικά με την άφομοίωση ή πολυπολιτισμικότητα θέτει ένα ενδιαφέρον ερώτημα: «Είναι σωστό να αναγκαστεί ο μετανάστης να άπαρνηθεί την ταυτότητά του;». Η χριστιανική πίστη και παράδοση χαρακτηρίζεται από τον άπόλυτο σεβασμό στην έλευθερία του ανθρώπου. Η ανάγκη επιβίωσης δικαιολογεί την άσκηση οργανωμένης πίεσης στους μετανάστες να αλλάξουν θρησκεία; Σέ τί διαφέρουμε τότε από τους άποικιοκράτες του παρελθόντος, οί όποιοι στην Άφρική και την Άμερική έκχριστιάνισαν τους γηγενείς πληθυσμούς για να τους έχουν πειθήνια όργανα στά συμφέροντά τους, χωρίς να ενδιαφέρονται για την άφομοίωσή τους ως προς άλλα καιρίας σημασίας θέματα, όπως τά ανθρώπινα δικαιώματα, ή ισότητα άποδοχή τους από την άρχουσα φυλετικά τάξη, κάτι πού άκόμη και σήμερα διαπιστώνουμε ότι ταλανίζει χώρες όπως οί Ήνωμένες Πολιτείες τής Άμερικής; Για όσους πιστεύουν άληθινά στον Χριστό και άκολουθούν την όρθόδοξη παράδοση ή άπάντηση είναι άυτονόητη: δέν χρειάζεται να βαπτιστεί κάποιος για να θεωρείται εικόνα Θεού, άφου αυτό είναι έν ισχύϊ έξ άκρας συλλήψεως. "Όμως άν βαπτιστεί κάποιος μπορεί να μετέχει στό σώμα του Χριστού, να κοινωνεί την άλήθεια και την αγάπη και να ζει με την έλπίδα τής άνάστασης."Έλλειμμα πίστης έχουμε λοιπόν, είναι άυτονόητο, άν παρακολουθήσουμε την πραγματικότητα.

Έκτός από την άφομοίωση και την ένσωμάτωση ύπάρχει και ό δρόμος τής **άπόρριψης**. Είναι ή επίκληση του φόβου πώς οί μεταναστευτικοί πληθυσμοί, έπειδή δέν μπορούν να άφομοιωθούν θρησκευτικά, θά ίσχυροποιηθούν άριθμητικά, θά διεκδικήσουν τό δικαίωμα να λατρεύουν έλεύθερα τον θεό πού πιστεύουν και έπειδή ό καθένας τους είναι πιθανό μέλος τής ριζοσπαστικής έκδοχής τής θρησκείας τους, θά θελήσει να ύποτάξει στη δική του θρησκευτική και έθνική αντίληψη και ταυτότητα και τους γηγενείς. Άπέναντι σ' αυτή την προοπτική μόνος ένας δρόμος ύπάρχει: τής άπομάκρυνσης με κάθε τρόπο, άκόμη και με την άσκηση βίας, από την χώρα και τής επιστροφής στην χώρα προέλευσης. Και ή άμχανία του κράτους, ή όποία είναι έμφανής στην καθυστέρηση εξέτασης των αίτημάτων για άσυλο, στον έγκλεισμό των μεταναστών σε στρατόπεδα-περιφραγμένους χώρους, ώστε να μήν κυκλοφορούν στις πόλεις και τά χωριά και να μή καθίστανται επικίνδυνοι, ή καθυστέρηση λήψης άποφάσεων, ή επίκληση του διεθνούς παράγοντα, συντηρούν την δυσκολία και αφήνουν περιθώρια για συμπεριφορές πού δέν τιμούν την χριστιανική πίστη και παράδοση.

Τέλος, ύπάρχει και μία παραλλαγή τής ένσωμάτωσης ή όποία υιοθετήθηκε από την Εύρωπαϊκή Ένωση. στό τέλος τής δεκαετίας του 1990, και είναι τό μοντέλο τής **κοινωνικής ένταξης** ως έννοια και πολιτική πού διαμορφώθηκε

στό πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Ός κοινωνική ένταξη όρίζεται ή διαδικασία άλληλεπίδρασης και άμοιβαίας προσαρμογής των μεταναστών / μεταναστριών, των αίτούντων και δικαιούχων διεθνούς προστασίας, καθώς και της κοινωνίας ύποδοχής με στόχο τί δημιουργία κοινωνιών με ίσχυρή συνοχή και τήν επίτευξη της συνύπαρξης με όρους ειρήνης και άλληλοκατανόησης. Για τόν σκοπό αυτό, υιοθετήθηκε ή διαπολιτισμική προσέγγιση με τελικό στόχο τήν πολιτισμική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική καινοτομία και τόν πλουραλιστικό μετασχηματισμό της δημόσιας σφαίρας μέσω της γόνιμης άνταλλαγής και σύνθεσης μεταξύ πλειονότητας και μειονοτήτων, κυρίαρχης κουλτούρας και διαφόρων ειδών ύποκουλτούρας, κοινωνικών τάξεων, θρησκευτικών άντιλήψεων, κεντρικής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης κ.ο.κ.. Ό διαπολιτισμικός διάλογος υιοθετήθηκε από τό συγκεκριμένο μοντέλο ως μέσο διαχείρισης της διαφορετικότητας, άφενός, χωρίς νά διακυβεύεται ή πλήρης ένσωμάτωση των μεταναστών/μεταναστριών στις κοινωνίες ύποδοχής και, άφετέρου, για νά επιτυγχάνεται ή συνοχή στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες»²⁶.

Μέσα σ' αυτό τό πλαίσιο έρχεται τό Ίσλάμ νά συναντήσει τήν Ευρώπη και κατά συνέπεια και τήν Ελλάδα ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για νά επικρατήσει ή πολιτική της πολυπολιτισμικότητας, ώστε νά επιτευχθεί ή ένσωμάτωση των μουσουλμανικών πληθυσμών στην Ευρώπη, χρειάζεται νά άποδυναμωθούν τά στοιχεία της έθνικής ταυτότητας.

Παράλληλα, μία Ευρώπη ή όποία δέν θά έχει στόν πυρήνα της τό χριστιανικό-θρησκευτικό στοιχείο, αλλά μόνο μία ήθική των νόμων, ή όποία όμως άδιαφορεί, όπως είναι φυσικό, για τήν προσωπική ήθική των πολιτών, άρκεί νά μίν κάνουν κακό στό σύνολο, όταν θεσμοί όπως ή οικογένεια, άντιμετωπίζονται άντι-παραδοσιακά, και μάλιστα με θόρυβο (άπό τό τελετουργικό του γάμου, μέχρι τήν υιοθέτηση νέων μορφών συμβίωσης, όπως είναι τά όμόφυλα ζευγάρια, ή τεκνοθεσία από αυτά, μία φεμινιστική έξαρση στην θέαση των σχέσεων άνδρων και γυναικών, ή γυμνότητα ως κεκτημένο), όταν ό άνθρωπος της Δύσης δικαιούται νά ζει με έξαρτήσεις, όπως είναι τό άλκοολ και τά ναρκωτικά, κυρίως όμως όταν ή Δύση γεωπολιτικά στηρίζει έχθρους του Ίσλάμ όπως είναι τό Ίσραήλ, για τό όποιο ύπάρχει ένας ύφέρπων, κάποτε και έμφανής, άντισιμιτισμός, τότε ή «διεφθαρμένη» Δύση στοχοποιείται! Η μοναδικότητα του ανθρώπου θεάται στην προοπτική του «άπίστου» και του «έχθρου» και

²⁶ <http://www.opengov.gr/immigration/?p=795>

ἐπικρατεῖ ἡ λογικὴ τῆς ἐκδίκησης, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἐνθουσιασμό, ἀκόμη καὶ σέ ὑπνκόους τῆς Δύσης!

Τὰ παραπάνω συνδυάζονται μέ τὴν περιπέτεια πού τό Ἰσλάμ ὑπόσχεται, σέ ἀντίθεση μέ τὴν πλῆξη, τὴν στατικότητα καὶ τὴν ἠθικὴ κόπωση τῆς Δύσης, ὅπως ἐπίσης καὶ τό γεγονός ὅτι σταδιακά στὸν δυτικὸ κόσμῳ ἡ αὐτοκριτικὴ γιὰ τὰ ἀδιέξοδα τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὀδηγηθεῖ σέ πολιτικὸ ἐπίπεδο στὴν τάση γιὰ ἀπομόνωση ἀπὸ τὴν διεθνή κοινότητα, στὴν ἐπιστροφή στὰ «καθ' ἡμᾶς» κάθε χώρας, στὴν ἀνάγκη εὗρεσης ἐχθρῶν, στὸν φόβο γιὰ τὸν ξένο καὶ τὸν μετανάστη, στὴν ἐμφάνιση ἀκραίων μορφῶν πολιτικῆς ἔκφρασης, ὅπως εἶναι τὰ νεοναζιστικὰ κόμματα τῆς ἀκροδεξιᾶς, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ μεταλλαθοῦν σέ ἐθνικὰ καὶ πατριωτικὰ κόμματα μέ σκοπὸ νὰ ξανακάνουν περήφανους τοὺς γηγενεῖς! Συντηρητικὰ ρεύματα στὶς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίες, τὰ ὁποῖα συνδέονται κατ' ἀνάγκην μέ παραδοσιακοὺς θεσμοὺς ὅπως ἡ θρησκεία, γίνονται ὁ πυρήνας τῆς ἀπόρριψης τῆς συνύπαρξης, ἐνῶ ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου», τὸν ὅποιο πλησίον σου, «ὡς σεαυτὸν»²⁷, παραγράφεται, ὅπου χριστιανοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, διακατέχονται ἀπὸ τὸν φόβο ἐναντι τοῦ ἄλλου, τὸν φόβο γιὰ τὴν πατρίδα, ὅταν δηλαδὴ «ἡ ὄδε μένουσα πόλις» ὑπερβαίνει τὴν σημασία καὶ τὴν πρόταξη τῆς «μέλλουσας»²⁸.

Ὁ ὅποιος διάλογος λοιπὸν, ὅσο κι ἂν εἶναι ἐπιθυμητός, γίνεται σέ πλαίσια πού δέν μποροῦν νὰ καλύψουν ρεύματα φονταμενταλισμοῦ καὶ φανατισμοῦ πού συναντοῦμε καὶ στὶς δύο πλευρῆς. Βεβαίως τό παρελθὸν δέν ἀλλάζει. Ὡς Ἕλληνες δέν μποροῦμε, γιὰ παράδειγμα, νὰ λησιμονίσουμε τό πλῆθος τῶν Νεομαρτύρων²⁹, οἱ ὁποῖοι στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ὀδηγήθηκαν στό μαρτύριο μόνο καὶ μόνο γιὰτι παρέμεναν χριστιανοί. Ὅσο ὑπάρχει ἡ ἐχθρότητα καὶ ἡ ἀπειλή στό πολιτικὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἰσλάμ, τό ὁποῖο γιὰ τοὺς Ἕλληνες ταυτίζεται μέ τὴν Τουρκία, ὁ διάλογος καὶ ἡ συνύπαρξη ἀπαιτοῦν μεγάλες ψυχικῆς ὑπερβάσεις.

Ὅσο ἡ πίστη ἀπὸ ὀργανωμένες ὁμάδες διανοουμένων καὶ «στρατευμένων ἀιθέων» θεωρεῖται στὴν καλύτερη τῶν περιπτώσεων ἰδιωτικὴ ὑπόθεση καὶ συνήθως «θλιβερό κατάλοιπο» τοῦ χτέος, ἐνῶ καὶ στὸν θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ χῶρο, ἀντὶ νὰ προβάλλεται τό αὐθεντικὸ μας ἦθος τῆς ἀγάπης καὶ

²⁷ *Μᾶρκ.* 12, 31.

²⁸ *Ἐβρ.* 13, 14

²⁹ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείου, *Νέον Μαρτυρολόγιον δηλαδὴ μαρτυρία τῶν νεοφανῶν Ἁγίων*, ἔκδοση Συνοδείας Σπυριδωνος Ἱερομονάχου, Νέα Σκίτη Ἁγίου Ὁρους, 2012.

τῆς συνάντησης μέ τούς ἄλλους, ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ καί τῆς ἰσότητος, αὐτομαστιγωνόμαστε ὡς δῆθεν φανατικοί καί ἐθνικιστές (παρότι καί τέτοια ρεύματα ὑπῆρχαν καί θά ὑπάρχουν, ἀλλά δέν εἶναι καί δέν μποροῦν νά γίνουν ἡ πλειονοψηφία), καί ἀπό τήν ἄλλη θριαμβεύει μία συνεχῆς κινδυνολογία πού μεταφέρει στούς ἄλλους τήν ἀδυναμία μας νά εἴμαστε αὐθεντικοί χριστιανοί, ἡ ρευστότητα δέν θά φεύγει. Εἶναι εὐκόλο νά φωνάζουμε ἐναντίον τῶν μεταναστῶν. Τό δύσκολο εἶναι νά προχωρήσουμε μέ τιμότητα, ζητώντας τήν ἐπίλυση προβλημάτων πού μᾶς συρρικνώνουν, ὅπως τό δημογραφικό, νά ἀρνηθοῦμε νά θέσουμε τήν πίστη στόν ἰδιωτικό χῶρο τῆς ζωῆς, τῆς παιδείας, τῶν προτεραιοτήτων μας καί νά γίνουμε πιό συνειδητοί χριστιανοί.

Τό πρόβλημα τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ἰσλάμ δέν θά πάψει νά μᾶς ἀπασχολεῖ ὅσο ὁ κόσμος βρίσκεται ἐν ἀδικίᾳ. Δέν εἶναι ἡ Δύση συλλήβδην διεφθαρμένη, οὔτε ἄθεη. Οἱ ἄνθρωποι διαφθειρόμαστε καί ἀρνούμαστε τόν Θεό. Ἡ δική μας λοιπόν ἀλλαγί εἶναι ὁ μεγαλύτερος σταυρός. Τά λόγια τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστασίου δείχνουν τήν ὁδὸ πρὸς τήν ὁποία, ἂν στραφεῖ ὁ δυτικός κόσμος, σέ βάθος χρόνου, ἡ ἐλπίδα εἰρηνικῆς συνύπαρξης θά ἐπανέλθει:

«Ἐπῆρξαν ἐποχές κατὰ τίς ὁποῖες καλλιιεργήθηκε ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ ἐνότητα τῆς ἀνθρωπότητος θά ἐδραιωθεῖ μέ τήν ἐπιβολή διὰ τῆς βίας τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης θρησκείας. Μιά τέτοια ἄποψη δέν ὑποστηρίζεται πλέον σήμερα. Πιστεύω ὅτι μέ τή βία ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας βιάζεται ἡ οὐσία τῆς θρησκείας. Γιά νά καλλιιεργηθεῖ θετικότερο κλίμα στίς σχέσεις χριστιανῶν καί μουσουλμάνων πρέπει νά ἐνταθεῖ ὁ χριστιανο-ἰσλαμικός διάλογος μέ κέντρο τήν μελέτη καί τήν ἔξαρση τῶν οὐσιαστικῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀρχῶν τῶν δύο θρησκειῶν: π.χ. ἓνας στίχος τοῦ Κορανίου (κεφ. 49., «Τά δώματα», στ. 13) τονίζει: “Ὁ ἄνθρωποι! Σᾶς ἔχουμε πλάσει ἀπό ἓναν (μόνο) ἄνδρα καί μία (μόνο) γυναῖκα καί ἀπό σᾶς κάναμε λαούς, φυλές, γιά νά ἀναγνωρίζουν ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Ὁ πιό τιμημένος ἀνάμεσά σας ἐνώπιον τοῦ Ἀλλάχ εἶναι ὁ πιό ἐνάρετος”. Ὅσο γιά τί φοβερή ραδιενέργεια μίσους πού ἐξαπλώνεται στίς διάφορες περιοχές, τό ἰδιαίτερο χρέος τῶν εὐσυνείδητων χριστιανῶν εἶναι νά ἀντισταθῶν μέ πρωτοβουλίες ἀγάπης. Στή σύγχρονη πλουραλιστική κοινωνία ἡ μόνη δυνατότητα γιά εἰρηνική συμβίωση εἶναι ἡ ἀποδοχή τῆς ἰδιατερότητας τοῦ ἄλλου, ὁ σεβασμός τῆς ἀξιοπρέπειας καί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τοῦ κάθε ἀνθρώπου»³⁰.

³⁰ <https://www.in.gr/2020/06/04/plus/features/mia-synenteyksi-potamos-tou-arxiepiskopou-anastasiou-gia-islam/>